

Підліткова наркоманія в Україні: медичні, соціальні та психологічні аспекти

В.М. Подолян

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, м. Вінниця, Україна

РЕЗЮМЕ. Актуальність проблеми визначається небезпекою поширення наркоманії серед українських підлітків, недостатньою увагою батьків до вивчення цієї проблеми та відсутністю належної уваги до даного питання в більшості українських шкіл. Дослідження в даній царині обумовлені необхідністю виявлення основних соціальних та психологічних аспектів, які спонукають підлітків вживати наркотики, створення в суспільстві умов, що запобігають поширенню наркотиків серед наймолодших контингентів населення.

Мета. Полягає у визначенні домінуючих психологічних і соціальних чинників, що спонукають підлітків до початку прийому наркотиків.

Матеріали та методи. Використані аналітичний і логічний методи дослідження, системний та порівняльний аналіз, за допомогою яких було комплексно розглянуто та описано фактори, що спонукають підлітків до вживання наркотиків, незважаючи на небезпеку для їхнього здоров'я та життя.

Результати та обговорення. Встановлено високу ступінь небезпеки підліткової наркоманії, що супроводжується значним зниженням середнього віку підлітків, що вперше приймають наркотичні речовини. Розглянуто питання соціальних та психологічних аспектів підліткової наркоманії, проблеми відносин у суспільстві та сім'ях, де підлітки починають вживати наркотичні речовини. Розкрито типи сімейних відносин та характер внутрішньо-сімейних стосунків, при яких починається вживання підлітками наркотиків. Визначено основні соціальні та психологічні фактори, що штовхають сучасну молодь до прийому наркотичних засобів.

Висновки. Підліткова наркоманія в Україні залишається серйозною проблемою, яка вимагає належної уваги й оцінки з боку сучасного суспільства. Ефективними заходами протидії небезпечному явищу є: впровадження системи профілактичних бесід по роз'ясненню суті наркоманії та небезпечних наслідків вживання наркотиків для життя та здоров'я; залучення учнівської молоді до спорту та здорового способу життя шляхом відродження системи внутрішньошкільних, районних, обласних змагань з різних видів спорту; трансформація свідомості підлітків у бік власного розвитку на противагу перспективі їхньої залежності, розумової, моральної та фізичної наркотичної деградації.

Ключові слова: сімейні відносини, підліток, соціальне середовище, наркотики, психологія стосунків, сім'я.

Adolescent drug addiction in Ukraine: medical, social and psychological aspects

V. Podolyan

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsa, Ukraine

ABSTRACT. The urgency of the problem is determined by the danger of drug addiction among Ukrainian adolescents, the lack of attention paid by parents to the study of this problem, and the lack of proper attention to this issue in most Ukrainian schools. Research in this area is driven by the need to identify the main social and psychological aspects that motivate adolescents to use drugs, in order to create conditions in society that prevent the spread of drugs among the youngest populations.

Aim of the work is to determine the dominant psychological and social factors that motivate adolescents to start using drugs.

Material and Methods. Analytical and logical research methods, systematic and comparative analysis were used to comprehensively consider and describe the factors that motivate adolescents to use drugs, despite the danger to their health and life.

Results and Discussions. A high degree of risk of adolescent drug addiction has been established, which is accompanied by a significant decrease in the average age of adolescents taking drugs for the first time. The issues of social and psychological aspects of adolescent drug addiction, problems of relations in society and families, where adolescents start using drugs are considered. The types of family relations and the nature of intra-family relations, in which adolescent drug use begins, were studied. The main social and psychological factors that push modern youth to take drugs have been identified.

Conclusions. Adolescent drug addiction in Ukraine remains a serious problem that requires proper attention and assessment by modern society. Effective measures to combat the dangerous phenomenon are: introduction of a system of preventive talks to explain the nature of drug addiction and the dangerous consequences of drug use for life and health; joining student youth to sports and a healthy lifestyle by reviving the system of intra-school, district, regional competitions in various sports; transformation of adolescents' consciousness towards their own development as opposed to the prospect of their drug degradation.

Key Words: family relations, teenager, social environment, drugs, psychology of relations, family.

Подростковая наркомания в Украине: медицинские, социальные и психологические аспекты

В.М. Подолян

Винницкий национальный медицинский университет им. М.И. Пирогова, г. Винница, Украина

РЕЗЮМЕ. Актуальность проблемы состоит в опасности распространения наркомании среди украинских подростков, недостаточном внимании родителей к своим детям, в частности к этой проблеме, в отсутствии конкретных превентивных мероприятий в большинстве украинских школ. Исследования в данной области обусловлены необходимостью выявления основных социальных и психологических аспектов, которые побуждают подростков употреблять наркотики, созданием в обществе условий, предотвращающих распространение наркотиков среди подрастающего поколения, молодежи.

Цель. заключается в определении доминирующих психологических и социальных факторов, побуждающих подростков к началу приема наркотиков.

Материалы и методы. Использованы аналитический и логический методы исследования, системный и сравнительный анализ, с помощью которых были комплексно рассмотрены и описаны факторы, приведшие подростков к употреблению наркотиков, несмотря на опасность для их здоровья и жизни.

Результаты и обсуждение. Установлена высокая степень опасности подростковой наркомании, значительное снижение среднего возраста подростков, которые впервые принимают наркотические вещества. Рассмотрены вопросы социальных и психологических аспектов подростковой наркомании, проблемы отношений в обществе и семьях, где подростки начинают употреблять наркотические вещества. Раскрыты типы семейных отношений и характер внутрисемейных отношений, при которых начинается употребление подростками наркотиков. Определены основные социальные и психологические факторы, толкающие современную молодежь к приему наркотических средств.

Выводы. Подростковая наркомания в Украине остается серьезной проблемой, которая требует должного внимания и оценки со стороны современного общества. Эффективные меры противодействия опасному явлению: внедрение системы профилактических бесед о вреде наркомании и опасных последствиях употребления наркотиков для жизни и здоровья; привлечение молодежи к спорту и здоровому образу жизни, восстановление системы внутрисемейных, районных, областных соревнований по различным видам спорта; формирование сознания подростков, касающееся собственного развития, дабы избежать наркотической зависимости, умственной, моральной и физической деградации.

Ключевые слова: семейные отношения, подросток, социальная среда, наркотики, психология отношений, семья.

Вступ. Офіційна статистика свідчить, що майже 90 % українських наркоманів – люди у віці до 25 років. При цьому в українському суспільстві простежується чітка тенденція до омолодження наркоманії. Вік першого прийому наркотиків сьогодні вважається на рівні 13-15 років [1], у деяких містах нашої країни – 9-12 років. Спеціальні соціологічні дослідження показали, що на початок прийому наркотиків молодих людей штовхають: інтерес, прагнення до отримання нових відчуттів, приклад друзів й авторитетних людей, а також різні рекламні кампанії, кінофільми. Останній фактор викликає особливу тривогу, на жаль, сучасні засоби масової інформації в нашій країні активно рекламують алкоголь, нікотин, створюючи сучасним підліткам оманливу систему цінностей.

Імовірність прийому наркотиків серед підлітків, які почали рано курити та вживати алкоголь, значно вища, ніж у тих, які цього не робили. Підлітки, що вживають наркотики, мають ряд схожих рис характеру, багато в чому визначають їх подальшу залежність. Це невпевненість у собі, труднощі з вибором майбутньої моделі поведінки, залежність від думки оточуючих. Для підлітків, що вперше вживають наркотики, цей крок стає спробою вирватися зі звичного кола уявлень про себе й свої можливості. У подальшому єдиним середовищем,

Introduction. Official statistics show that almost 90% of Ukrainian drug addicts are under the age of 25. At the same time, there is a clear tendency in Ukrainian society to rejuvenate drug addiction. The age of the first drug use today is considered to be 13-15 years [1], in some cities of our country – 9-12 years. Special sociological research has shown that young people are pushed to start taking drugs: interest, the desire to gain new sensations, the example of friends and authoritative people, as well as propaganda on television screens. The latter factor is of particular concern – unfortunately, modern media in our country are actively promoting alcohol, nicotine, creating a false system of values for modern adolescents.

Adolescents who start smoking and drinking early are much more likely to take drugs than those who did not. Adolescents who use drugs have a number of similar traits, largely determining their further dependence. These are self-doubt, difficulties in choosing a future model of behavior, dependence on the opinions of others. For teenagers using drugs for the first time, this step becomes an attempt to break out of the usual circle of ideas about themselves and their capabilities. In the future, the only environment where

де наркоман приймається без докорів, агресії та відторгнення, де він може хоч якось себе зарекомендувати – є середовище, в якому панує культура споживання наркотиків та інших психоактивних речовин. На прийняття рішення щодо початку вживання наркотиків впливає ряд соціальних факторів. Перш за все, це криза, в якій опинилося сучасне українське суспільство, де тривають глибокі соціальні зміни, руйнується звичний життєвий устрій. Колишні цінності зруйновані, а вироблення нових відбувається повільно і безладно [2].

У сформованих соціальних умовах підлітки нерідко опиняються на одинці і підпадають під вплив оточуючого середовища. На жаль, батьки не завжди встигають відчувати цей момент, адже багато працюють, аби заробити кошти для гідного утримання родини. У дослідженнях останніх років вказуються різноманітні чинники, що спричиняють початок вживання наркотиків підлітками. При цьому авторами висловлюються різні точки зору. Дехто вважає, що причини треба шукати у впливові біологічних факторів на особистість, що формується. Інші – що переважне значення має оточення, а також зовнішнє середовище [2]. З позицій педагогіки та психології, фактори, що обумовлюють початок прийому підлітками наркотичних речовин, можна умовно поділити на дві групи: соціальну та психологічну [3].

Так, соціальні фактори обумовлюються надмірною комерціалізацією сучасного суспільства, його криміналізацією та суттєвим погіршенням умов існування.

Психологічні характеризуються відсутністю належної уваги з боку суспільства щодо проблем молоді, поганими стосунками у родині, зокрема з батьками, особистими внутрішніми проблемами [3]. Наслідками цього можуть стати гуртування сучасних підлітків біля одного, чи декількох наркозалежних, аби відмежуватися від існуючих проблем та обов'язків, а також намагання сховатися від травмуючих ситуацій.

Істотну роль у цьому питанні відіграє відсутність цілісної державної інформаційної стратегії, здатної орієнтувати підростаюче покоління нашої країни на збереження свого здоров'я та працездатності, як головного й невідмінного чинника власного життєвого благополуччя. Необдумане, легковажне поведіння з наркотиками, неправильне і неаргументоване висвітлення даної теми в деяких засобах масової інформації, сприяють формуванню нездорового інтересу до споживання та споживачів, позитивного ставлення до подібних осіб у багатьох сучасних українських підлітків.

Таким чином, на виникнення та розвиток підліткової наркоманії впливає комплекс чинників соціально-психологічного характеру. Виявлення цих чинників, їх оцінка та визначення заходів протидії має величезне значення щодо боротьби з підліт-

the addict is accepted without reproach, aggression and rejection, and where he can somehow manifest himself – is an environment in which the culture of drug use and other psychoactive substances prevails. The decision to start using drugs is influenced by a number of social factors. First of all, this is a crisis in which modern Ukrainian society finds itself, accompanied by profound social changes and the destruction of the usual way of life. The old values were destroyed, and the development of new ones is slow and chaotic [2].

In the current social conditions, young people often fall under the influence of the environment. Unfortunately, parents do not always have time to feel this moment, being involved in the process of making money in order to create conditions for survival in the world. Research in recent years has identified a variety of factors that contribute to the onset of drug use by adolescents. At the same time, the authors express different opinions – some researchers believe that the reasons should be sought in the influence of biological factors on the emerging personality, others believe that the environment and environmental factors are more important [2]. From the point of view of pedagogy and psychology, the factors that determine the onset of drug use by adolescents can be divided into two groups: social and psychological [3].

In particular, social factors are due to excessive commercialization of modern society, its criminalization and significant deterioration of living conditions. Factors of a psychological nature are: the lack attention to the problems of youth, poor relationships in the family and with parents, personal internal problems [3]. This can result in the grouping of modern adolescents with one or more drug addicts in order to avoid existing problems and responsibilities and to try to escape traumatic situations.

A significant role in this issue is played by the lack of a comprehensive state information strategy that can guide the younger generation of our country to maintain their health and ability to work, as the main and indispensable factor in their own well-being. Reckless, frivolous drug treatment, and coverage of this topic in some media contribute to the formation of unhealthy interest in consumption and consumers, a positive attitude towards them in many modern Ukrainian adolescents.

Thus, the emergence and development of adolescent drug addiction is influenced by a set of socio-psychological factors. Identifying these factors, assessing them and identifying countermeasures is important in the fight against adolescent drug abuse and contributes to the prevention of drug addiction among adolescents.

ковою наркоманією та сприяє профілактиці поширення наркоманії серед підлітків.

Матеріали та методи. Завдання даної роботи – дослідження психологічних та соціальних аспектів виникнення підліткової наркоманії в Україні, з'ясування чинників, що впливають на початок вживання наркотиків, визначення ролі сім'ї, виявлення та аналіз особливостей внутрішньосімейних стосунків, що впливають на вибір сучасних молодих людей щодо при звичаювання до цієї згубної звички.

Обрана методологія наукового дослідження передбачає поєднання аналітичного й логічного методів дослідження проблем підліткової наркоманії з метою виявлення основних факторів, що впливають на розвиток процесу. Проводиться порівняльний аналіз дослідження авторів у рамках заявленої тематики, встановлюється суть їхньої системи поглядів на питання виникнення та розвитку підліткової наркоманії.

Дослідження в рамках розглянутого питання належним чином аналізуються та логічно структуруються. Виявляється загальна концепція щодо поглядів сучасних соціологів і психологів на питання соціальних й психологічних аспектів підліткової наркоманії. Факторів, що штовхають молодих людей на вживання наркотичних речовин, незважаючи на явну загрозу їхньому здоров'ю та життю, існує безліч. Для відповіді на питання про причини подібного явища потрібний глибокий аналіз різних сфер життя суспільства з метою виявлення основних тенденцій, що справляють істотний вплив на молоде покоління. Саме для цього був обраний метод логічного аналізу ситуації, соціального середовища, в якому опинилися сучасні молоді люди, та сили впливу цього середовища на їхню ще не зміцнілу свідомість.

Після логічного виявлення цих факторів відбувається аналіз глибини їхнього впливу на підлітків, оцінка психологічного та соціального аспектів з точки зору обраної методології дослідження, саме це і допомагає надати чітку, структуровану відповідь на питання про причини виникнення підліткової наркоманії в Україні та її основних соціальних і психологічних факторах, що впливають на дану ситуацію. З точки зору прикладної цінності цього дослідження, зазначена основна методологія забезпечує чітке розуміння причин та наслідків підліткової наркоманії в контексті соціальних та психологічних аспектів, що мають місце сьогодні. З цих позицій дане дослідження матиме суттєве прикладне значення для подальших розробок щодо аналізу питань наркоманії в підлітковому середовищі.

Спираючись на одержані результати, можна розробляти комплекс заходів щодо запобігання ситуацій з появою і поширенням наркоманії в підлітковому середовищі. Розуміння причин та наслідків цього явища, основних соціальних і пси-

Materials and Methods. The task of this work is to study the psychological and social aspects of the emergence of adolescent drug addiction in Ukraine. Factors influencing the onset of drug use by adolescents are investigated; the role of the family in this issue is determined; the peculiarities of intra-family relations that influence the choice of modern young people towards drug use are identified and analyzed.

The chosen methodology of scientific research involves a combination of analytical and logical methods of research on the problems of adolescent drug addiction, in order to identify the main factors influencing the development of the process. A comparative analysis of the authors' research within the stated topics is carried out, the essence of their system of views on the origin and development of adolescent drug addiction is established.

Research within the framework of this issue is properly analyzed and logically structured. The general concept in the views of modern sociologists and psychologists on the social and psychological aspects of adolescent drug addiction is revealed. There are many factors that push young people to use drugs, despite the obvious threat to their health and lives. To answer the question of the causes of this phenomenon requires an in-depth analysis of various spheres of society in order to identify the main trends that have a significant impact on the phenomenon under study. In order to identify the main aspects influencing the decision of adolescents to start using drugs, the method of logical analysis of the situation, the social environment in which modern young people and the forces of influence of this environment on their immature consciousness.

Following the logical identification of these factors, the depth of their impact on adolescents, assessment of psychological and social aspects was analyzed using the chosen research methodology. Thus, the methodology used in this work provides a clear, structured answer to the question of the causes of adolescent drug addiction in Ukraine and its main social and psychological factors that affect this situation. In terms of the applied value of this study, the methodology used provides a clear understanding of the causes and consequences of adolescent addiction in the context of the social and psychological aspects that occur today. From these points of view, this study will be of significant application for further development in the field of analysis of drug addiction in adolescence.

Based on the results obtained in this article, it is possible to develop a set of measures to prevent situations with the emergence and spread of drug addiction in adolescents. Understanding the causes and consequences of this phenomenon, the main social

хологічних факторів, що впливають на дане негативне явище, допоможе вибрати методи у вихованні сучасного підростаючого покоління, що не допускають вживання наркотиків у будь-якому вигляді. Обрана методологія дослідження спрямована на максимально якісне розкриття теми дослідження та може стати базою для створення подальших наукових розробок у рамках даної тематики.

Результати та обговорення. Дослідження питань, пов'язаних із соціальними та психологічними аспектами підліткової наркоманії, дозволило обґрунтувати наступні результати. Наркоманія є соціальною проблемою, що завдає чимало шкоди молоді. Вживання підлітками наркотиків веде до серйозних наслідків як психологічних, так соціальних і медичних. До медичних проблем відносяться ризик передозування, зростання кількості спроб суїциду, порушення роботи серцево-судинної та інших систем організму, розвиток психічних захворювань. За весь час незалежності України кількість неповнолітніх наркоманів зросла в 25 разів, загальне число розладів психіки серед підлітків внаслідок прийому наркотичних речовин збільшилося в 2,5-3 рази [4]. Наркотики вже давно стали складовою частиною молодіжної культури поряд з курінням і вживанням алкоголю. В останні роки зростає проникнення наркотиків з кримінального середовища в місця проведення масового дозвілля, а також середні та середні спеціальні навчальні заклади. Вкрай негативним явищем є зниження середнього віку тих, хто вперше спробував наркотики. Це яскраво демонструють результати дослідження, здійсненого в Україні за участі Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності у 2017 році (табл.).

Останні дані про споживання різних речовин (алкоголю, тютюну, наркотиків) серед 15-17-річних учнів були отримані в 2019 році в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин» (ESPAD). Частина підлітків, що вживали наркотики або будь-які наркотичні речовини хоча б один раз в житті, становила 18 % (серед дівчат зросла в 1,5 раза у порівнянні з 2015 роком). 8,7% підлітків вживали марихуану, а 9,2 % – інгалянти; вживання двох і більше наркотичних речовин серед усіх опитаних склало 4,2 %. Якщо раніше вітчизняні школярі вперше пробували наркотики у віці 13-15 років, нині все частіше доводиться мати справу з наркоманами, вік яких не перевищує 9-ти років [18].

Особливу тривогу викликає збільшення наркоманів підлітків жіночої статі, які вперше спробували наркотики. Згодом ці особи виявляються нездатними на народження здорового покоління. Подібному стану речей сприяє ряд факторів соціального та психологічного характеру. До соціаль-

and psychological factors influencing this negative phenomenon, will help to choose methods in the education of the modern younger generation that do not allow drug use in any form. The chosen research methodology is designed to promote the highest quality disclosure of the research topic and is able to become a basis for further research and development in this field.

Results and Discussion. Research on issues related to the social and psychological aspects of adolescent addiction has led to the following results. Drug addiction is a social problem that causes a lot of harm to young people. Adolescent drug use has serious consequences, both psychological, social, and medical. Medical problems include the risk of overdose, an increase in the number of suicide attempts, disorders of the cardiovascular and other body systems, the development of mental illness. During the independence of Ukraine, the number of juvenile drug addicts has increased 25 times, the total number of mental disorders among adolescents due to drug use has increased 2.5-3 times [4]. Drugs have long been an integral part of youth culture, along with smoking and alcohol use. In recent years, there has been a growing backlash due to the penetration of drugs from the criminal environment into places of mass leisure, as well as secondary and secondary special educational institutions. An extremely negative aspect is the decline in the average age of drug users for the first time in Ukraine, which shows the results of a study conducted in Ukraine with the participation of the European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction in 2017 (Table).

The latest data on the consumption of various substances (alcohol, tobacco, drugs) among 15-17-year-old students was obtained in 2019 in the framework of the international project "European survey of students on alcohol and other drugs" (ESPAD). The share of adolescents who have used drugs at least once in their life – any drugs was 18%, and among girls increased 1.5 times compared to 2015. 8.7% of adolescents used marijuana and 9.2% used inhalants, the use of two or more drugs among all respondents was 4.2%. If earlier domestic schoolchildren first tried drugs at the age of 13-15 years, today they increasingly have to deal with drug addicts whose age does not exceed 9 years [18].

Of particular concern is the increase in female drug addicts among adolescents who have tried drugs for the first time. Eventually, these individuals become incapable of giving birth to a healthy generation. A number of social and psychological factors contribute to this state of affairs.

них чинників, що впливають на поширення підліткової наркоманії в Україні, слід віднести:

- погіршення позиції України в багатьох світових рейтингах за роки незалежності (наприклад, за індексами розвитку людського потенціалу, індексом економічної свободи, індексом щастя, показником купівельної спроможності населення);
- процеси депопуляції та скорочення населення (на 13,1 %) супроводжуються зростанням безробіття, особливо в сільській місцевості;
- поширення серед населення епідемії СНІДу (кількість наркоманів серед інфікованих ВІЛ сягає 80%);
- зростання злочинності в сучасному суспільстві та пов'язана з цим доступність наркотичних речовин;
- відсутність державної програми профілактики поширення наркотиків серед підлітків, що передбачає обов'язковий диспансерний облік нововиявлених наркоманів;
- відсутність у складі освітніх програм середньої школи спеціальних уроків, на тему наркоманії, де роз'яснюється сутність проблеми та шляхи її вирішення.

До факторів психологічного характеру, які впливають на поширення підліткової наркоманії в Україні, слід віднести:

- неувага батьків до проблеми підліткової наркоманії, низький рівень у сім'ях роз'яснювальної роботи з боку соціальних служб щодо профілактики підліткової наркоманії;
- несприятливий мікроклімат у сім'ях підлітків, обумовлений байдужістю батьків до проблем дітей;
- алкоголізм батьків у родинях підлітків-наркоманів;
- негативний приклад друзів, що почали вживати наркотики в молодому віці;
- прагнення підлітків через вживання наркотиків до «нового відчуття»;
- низький рівень обізнаності підлітків про шкоду наркотиків для здоров'я та життя людини.

The social factors that affect the spread of adolescent drug addiction in Ukraine include:

- deterioration of Ukraine's position in many world rankings during the years of independence (for example, the index of human development, the index of economic freedom, the index of happiness, the purchase ability of the population);
- processes of depopulation and population decline (by 13.1%) are accompanied by rising unemployment, especially in rural areas;
- spread of the AIDS epidemic among the population (the number of drug addicts among HIV-infected reaches 80%);
- the growth of crime in modern Ukrainian society and the associated availability of drugs;
- lack of a state program to prevent the spread of drugs among adolescents, which provides for mandatory dispensary registration of newly identified drug addicts;
- lack of special lessons on drug addiction in high school curricula, which would explain the danger of the problem and ways to solve it.

Factors of a psychological nature that affect the spread of adolescent drug addiction in Ukraine include:

- parents' inattention to the problem of adolescent drug addiction, low level of prevention work in families by social services in the direction of prevention of adolescent drug addiction;
- unfavorable microclimate in the families of adolescents due to the indifference of parents to children's problems;
- alcoholism of parents of adolescent drug addicts;
- a negative example of friends who started using drugs at a young age;
- adolescents' desire for a "new feeling" through drug use;
- low awareness of adolescents about the harm of drugs to human health and life.

Thus, the main problems of adolescent drug use are related to the families in which these children

Таблиця / Table

Динаміка показника середнього віку ініціації вживання наркотичних речовин, 2011–2015 рр., років (Джерело: Національний звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року) Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності) [17]

Dynamics of the average age of drug initiation, 2011–2015, years (Source: National Report for 2017 on the drug situation in Ukraine (according to 2016) In-depth review of the drug situation in Ukraine for the European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction) [17]

Роки дослідження/ Years of research	2011	2013	2015
Ін'єкційний шлях, вік/ Injection route, years	20,6	20,4	19,8
Неін'єкційний шлях, вік/ Non-injection route, years	17,6	18,6	16,4

Таким чином, основні проблеми прийому підлітками наркотиків пов'язані з родинами, в яких ці діти ростуть та виховуються. Ці проблеми належать до розряду соціально-психологічних, їх можна умовно розділити на дві великі категорії: ті, що пов'язані зі становищем окремої сім'ї в контексті всього сучасного українського суспільства в цілому, та ті, що пов'язані виключно з внутрішньо-сімейною ситуацією та стосунками усередині конкретної родини.

Перша категорія проблем скоріше пов'язана із загальною ситуацією сучасного українського суспільства і відбиває соціальні аспекти наступного характеру:

- відсутність економічної стабільності в суспільстві й впевненості в завтрашньому дні у значній кількості громадян;
- поширення безробіття в країні;
- криміналізація сучасного суспільства та пов'язана з цим доступність наркотиків;
- відсутність належної уваги до проблем дітей з боку батьків, які змушені вирішувати питання виживання у сформованих важких економічних умовах.

Інша категорія містить проблеми переважно психологічного характеру:

- почуття «непотрібності», що виникає у підлітків унаслідок неблагополуччя в їхніх сім'ях;
- зловживання одного або обох батьків алкоголем і, як наслідок – негативний поведінковий приклад для своїх дітей;
- відсутність у конкретних сім'ях профілактичних, роз'яснювальних заходів, спрямованих на запобігання та попередження прийому дітьми наркотичних речовин;
- руйнівний та розбещуючий вплив зовнішнього середовища (окремі засоби масової інформації, інтернет, вулиця).

Поширення підліткової наркоманії вимагає системних заходів протидії, де важливою є одночасна участь усіх членів суспільства. Отже, необхідно прийняти державну програму з профілактики розповсюдження наркотиків у підлітковому та молодіжному середовищах. Програма має сприяти усуненню соціального підґрунтя для виникнення негативного явища та забезпечити реалізацію комплексних профілактичних заходів з попередження виникнення і поширення підліткової наркоманії.

Іншим аспектом проблеми є недостатня увага батьків до даного явища, педагогічних колективів шкіл та навчальних закладів, в яких навчаються сучасні українські підлітки. Як справедливо зазначає Kovalchuk V. [4], «Сім'я має найважливіше значення в питаннях формування особистості підлітка. Однак в умовах негативних змін в українському суспільстві спостерігається істотне ослаблення ролі сім'ї у вихованні підлітків. Сьогодні їх вихо-

grow up and are brought up. These problems belong to the category of socio-psychological, and can be divided into two broad categories: those related to the situation of the individual family in the context of modern Ukrainian society as a whole and those related exclusively to internal family situation and relationships within a particular family.

The first category of problems is rather related to the general social situation in modern Ukrainian society, and contains social aspects of the following nature:

- lack of economic stability in society and confidence in the future of a large number of citizens;
- the spread of unemployment in the country and society;
- criminalization of modern society and related drug availability;
- lack of proper attention to the problems of children by parents who are forced to address the issue of survival in the current difficult economic conditions.

The second category contains problems of mainly psychological nature:

- feelings of "uselessness" that arise in adolescents due to unhappiness in their families;
- alcohol abuse by one or both parents and, as a result, their lack of proper behavior by their children;
- lack of preventive, explanatory measures in specific families aimed at preventing and preventing children from taking drugs;
- destructive and decomposing influence of the external environment (mass media, internet, street).

The spread of adolescent drug addiction requires systematic countermeasures, where the simultaneous participation of all members of society is important. Obviously, it is necessary to adopt a state program to prevent the spread of drugs among adolescents and young people. The measures of the program should help eliminate the social basis for the emergence of a negative phenomenon and ensure the implementation of comprehensive preventive measures to prevent the emergence and spread of adolescent drug addiction.

Another aspect of the problem is the lack of attention to this phenomenon by parents, teaching staff of schools and educational institutions in which modern Ukrainian adolescents study. As rightly noted by Kovalchuk V.P. [4], "Family is of paramount importance in the formation of the adolescent's personality. However, in the conditions of negative changes in the Ukrainian society there is a significant weakening of the role of the family in the upbringing of adolescents.

вують телебачення, інтернет та вулиця». Дозвілля сучасної молоді все більше зміщується в бік нічних клубів та дискотек, де найчастіше й відбувається перше знайомство підлітків з наркотиками [5].

Аналізуючи соціальний і психологічний аспекти раннього прийому підлітками наркотиків, можна виділити основні типи сімей, в яких потенційно можливе виникнення досліджуваного явища:

- неблагополучні сім'ї, в яких має місце алкоголізм одного або обох батьків;
- безробітні;
- сім'ї, де не приділяється належної уваги проблемам дітей, їх розвитку та профілактиці наркоманії.

Слід зазначити, що такий поділ досить умовний. Відзначено чимало випадків початку прийому наркотиків у цілком благополучних сім'ях з працюючими батьками та стабільним, найчастіше досить високим рівнем доходу. Vlasova N. [6], досліджуючи психологічні причини початку прийому підлітками наркотиків, зазначає, що до таких слід віднести: «здатність наркотиків відводити від реальних проблем, протест проти нав'язаних підліткам батьками вимог та норм, проблеми виховання в сім'ї, відсутність зв'язку між поколіннями, дисгармонія особистості самого підлітка».

Putintsev A. [7] у своїх дослідженнях наголошує на тому, що кількість наркоманів серед молоді та підлітків неухильно зростає, адже за своєю суттю наркоманія вже давно стала невід'ємним елементом сучасної молодіжної субкультури. Тому на перший план в ряду соціально-педагогічних та психолого-педагогічних державних проблем висувається питання профілактики підліткової наркоманії. Схожої думки дотримується Gorodova E. [8], досліджуючи проблеми наркотичної залежності у сучасному молодіжному середовищі. На думку вченого-дослідника: «Протягом ряду років все більше підлітків долучаються до наркотиків, кожен наркоман за своє коротке життя залучає до свого середовища 8-12 новачків. За останні п'ять років кількість наркоманів серед школярів і студентів збільшилася у 6-8 разів. Зростає число дітей, померлих від вживання наркотиків» [8].

Важливим аспектом досліджуваної проблеми є раннє прилучення сучасних школярів до алкоголю і нікотину [9; 10; 11]. На сьогоднішній день середній вік підлітків-наркоманів у нашій країні, які вперше спробували на собі дію наркотиків становить 12-14 років, в окремих випадках спостерігається зниження цього показника до 9 років [12, 13]. Крім того, як мінімум третина від загальної кількості підлітків-наркоманів становлять особи жіночої статі. Це особливо небезпечно в зв'язку з тим, що згодом ця категорія молодих людей матиме серйозні проблеми з продовженням роду, аж до повної неможливості виносити й народити здорове потомство, що вкрай негативно позначиться в

Today they are brought up on television, the Internet and the street". The leisure of modern youth is increasingly shifting towards nightclubs where most often happens the first acquaintance of adolescents with drugs [5].

Analyzing the social and psychological aspects of early drug use by adolescents, we can identify the main types of families in which the potential occurrence of the studied phenomenon is potentially:

- disadvantaged families in which alcoholism occurs of one or both parents;
- unemployed;
- families where due attention is not paid to the problems of children, their development and drug prevention.

However, there have been many cases of drug use in well-off families with working parents and stable, often with fairly high incomes. Vlasova N. [6], examining the psychological reasons for the start of drug use by adolescents, notes that these include: "the ability of drugs to divert from real problems, protest against the requirements and norms imposed on adolescent parents, problems of family upbringing, lack of communication. Language between generations, the disharmony of the personality of the adolescent".

Putintsev A. [7] emphasizes in his research that "the number of drug addicts among young people and adolescents is steadily growing, because in essence drug addiction has long been an integral part of the modern youth subculture. Therefore, the problem of prevention of adolescent drug addiction comes to the fore in a number of socio-pedagogical and psychological-pedagogical state problems". A similar opinion is held by Gorodova E. [8], exploring the problems of drug addiction in today's youth environment. According to the research scientist, "Over the years, more and more teenagers have been involved in drugs, and each addict attracts 8-12 newcomers to his environment in his short life. Over the past five years, the number of drug addicts among schoolchildren and students has increased 6-8 times. The number of children who have died from drug use is growing" [8].

An important aspect of the studied problem is the early involvement of modern schoolchildren in alcohol and nicotine [9; 10; 11]. To date, the average age of adolescent drug addicts in our country, who first tried the effects of drugs is 12-14 years, in some cases there is a decrease in this figure to 9 years [12; 13]. In addition, at least a third of the total number of adolescent drug addicts are women. This is especially dangerous due to the fact that later this category of young people will have serious difficulties with procreation, up to complete impossibility to bear and

майбутньому на демографічній ситуації в країні в цілому [14; 15]. Згідно з дослідженнями, проведеними Кобринюк Т. [16], середній вік хлопців і дівчат, які вперше спробували нікотин, становить на сьогодні 12 і 11 років відповідно. Це при тому, що серед курців школярів відсоток хлопців та дівчат, котрі пробували вживати наркотики, становив відповідно 36,5 % і 34,6 % [16]. Сухі статистичні дані тільки підкреслюють серйозність ситуації, наочно демонструючи необхідність термінового прийняття конкретних заходів по її благополучному розв'язанню.

Таким чином, підліткова наркоманія – це серйозна небезпека для нашої держави, для здоров'я, життя та майбутнього її громадян. Своєчасне визначення причин й факторів, що впливають на її виникнення та розвиток, допоможе в подальшому правильно оцінювати ситуацію з поширенням проблеми та приймати своєчасні, дієві та адекватні заходи для успішного її вирішення. Соціальні та психологічні аспекти, що впливають на ініціацію і розвиток підліткової наркоманії в Україні, вимагають подальшого глибшого вивчення з метою усунення можливості виникнення та поширення наркоманії серед підлітків у нашій країні.

Висновки

1. За результатами досліджень встановлено високий ступінь небезпеки підліткової наркоманії для сучасного українського суспільства, що підтверджується зниженням середнього віку підлітків, які вперше приймають наркотичні речовини; визначено безпосередній вплив проблем у сім'ї та ролі батьків у формуванні передумов для вживання наркотиків дитиною.

2. З метою усунення соціального підґрунтя виникнення підліткової наркоманії – доцільне впровадження системи профілактичних заходів по роз'ясненню суті наркоманії та розкриття підліткам можливих наслідків прийому наркотиків для їх здоров'я та життя. Профілактичні бесіди можуть бути проведені паралельно як на заняттях у школах та інших навчальних закладах класними педагогами, так і самими батьками в домашній обстановці.

3. Корисним вбачається відродження системи спортивних змагань (внутрішньошкільних, районних, обласних) з різних видів спорту, масові кросові пробіги.

4. Спільні зусилля сім'ї та школи на шляху приєднання учнівської молоді до здорового способу життя та спорту поряд з проведенням роз'яснювальної роботи може бути дієвим інструментом для вирішення проблеми підліткової наркоманії, дозволить формувати свідомість підлітків щодо власного розвитку, аби уникнути наркотичної, розумової, моральної та фізичної деградації.

give birth to healthy offspring, which will have a very negative impact on the demographic situation in the country as a whole [14; 15]. According to studies conducted by Kobrinyuk T. [16], the average age of boys and girls who first tried nicotine is now 12 and 11 years old, respectively. This is despite the fact that the percentage of boys and girls who tried drugs among school smokers was 36.5% and 34.6%, respectively [16]. Dry statistics only emphasize the seriousness of the situation, clearly demonstrating the need for urgent action to address it successfully.

Thus, adolescent drug addiction is a serious danger to our state, to the health, life and future of its citizens. Timely identification of the causes and factors influencing its occurrence and development will help in the future to properly assess the situation with the spread of the problem and take timely, effective and adequate measures for its successful solution. Social and psychological aspects that affect the emergence and development of adolescent drug addiction in Ukraine require further, deeper study in order to eliminate the possibility of their occurrence and impact on the spread of drug addiction among adolescents in our country.

Conclusions

1. According to the results of research, a high degree of danger of adolescent drug addiction for modern Ukrainian society has been established, which is confirmed by the decrease in the average age of adolescents who take drugs for the first time; the direct impact of problems in the family and the role of parents in shaping the conditions for drug use by the child are determined.

2. In order to eliminate the social basis for the emergence of adolescent drug addiction, it is advisable to introduce a system of preventive measures to clarify the nature of drug addiction and disclose to adolescents the possible consequences of drugs for their health and life. Preventive interviews can be conducted in parallel at classes in schools and other educational institutions by class teachers, and by parents themselves at home.

3. The revival of the system of sports competitions (intra-school, district, regional) competitions in various sports, mass cross-country races is considered useful.

4. Joint efforts of family and school on the way of joining students to a healthy lifestyle and sports, along with outreach, can be an effective tool for solving the problem of adolescent drug addiction, will form the consciousness of adolescents towards their own development as opposed to their prospects drug degradation.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ (ДЖЕРЕЛ)

1. Титова МП. Сімейні стосунки та підліткова наркотизація: соціологічний аспект. Культура, особистість, суспільство в сучасному світі: методологія, досвід емпіричного дослідження: матеріали XXI міжнародної конференції пам'яті проф. Л.Н. Когана; Єкатеринбург, Уральський федеральний університет; 2018. : 1302–1313.
2. Березін СВ, Лисецький КС. Психологічні основи профілактики наркоманії в сім'ї. Самара. Самарський державний університет; 2001. 194 с.
3. Чорняк ЮІ. Соціально-психологічні засоби профілактики наркотичної залежності студентів. Тернопільський національний економічний університет; 2013. 126 с.
4. Ковальчук ВП. Наркоманія серед неповнолітніх як соціальна проблема. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017; 1:263–270.
5. Віслова АД. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти формування та профілактики наркотичної залежності у дітей та підлітків. Москва. Московський державний університет ім. М.В.Ломоносова; 2001. 169 с.
6. Власова НВ. Психологічна діагностика та корекція схильності підлітків до вживання наркотиків. Москва; 2005. 171 с.
7. Путинцев АВ. Вивчення рівня стійкості підлітків до прилучення до наркотичних речовин. Вісник Тамбовського університету. Серія: Гуманітарні науки. 2014; 12: 126–133.
8. Городова ЕЕ. Наркотична залежність у молодіжному середовищі. Наукові відомості. 2007; 9(2):263–267.
9. Штейн НГ. Психологічні причини наркоманії у підлітків. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013; 14: 240–246.
10. Пridаннікова ОМ. Актуальність соціально-педагогічної профілактики хімічної залежності серед підлітків. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2012; 18:222–229.
11. Комер Р. Причини прийому наркотичних засобів. Експеримент та інновації в школі. 2011;6:17–24.
12. Жилієв АГ, Палачева ТІ. Наркотизація як соціальна та психологічна проблема. Казанський педагогічний журнал. 2010; 2:123–133.
13. Свечников НІ, Щербаківа СА. Проблеми, зумовлені поширенням наркотиків у підлітковому середовищі. Вісник Пензенського державного університету. 2014; 4(8): 20–25.
14. Козловський АВ, Вінницька АГ, Лелевич ВВ. Сучасні причини та умови залучення підлітків до споживання психоактивних речовин. Журнал Гродненського державного медичного університету. 2005; 3:140–145.
15. Сильницька ЕА. Актуальні проблеми молодіжної наркоманії: медико-психологічні підходи. Наукова думка Кавказу. 2011; 2:49–55.
16. Кобринюк ТЯ. Медико-соціологічне дослідження наркологічної патології неповнолітніх. Вісник Кубанського державного медичного університету. 2006; 2:55–57.
17. Національний звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ummcda.org.ua>.
18. Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.uisr.org.ua/espada>.

REFERENCES

1. Titova MP. Family relationships and adolescent drug addiction: Sociological aspect. In: Grunt E, Merenkov A, Antonova N, editor. Culture, personality, society in the modern world: Methodology, experience of empirical research. Materials of the XXI International Conference in memory of prof. LN Kogan; Yekaterinburg, Ural Federal University named after the first President of Russia B.N. Yeltsin; 2018. p. 1302-1313.
2. Berezin SV, Lisetsky KS. Psychological bases of drug prevention in the family. Samara. Samara State University; 2001. 194 p.
3. Chornyak YI. Socio-psychological for the prevention of drug addiction among students. Ternopil. Ternopil National Economic University; 2013. 126 p.
4. Kovalchuk VP. Drug addiction among minors as a social problem. Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. 2017; 1: 263-270.
5. Vyslova AD. Psychological, pedagogical and social aspects of the formation and prevention of drug addiction in children and adolescents. Moscow. Lomonosov Moscow State University; 2001. 169 p.
6. Vlasova NV. Psychological diagnosis and correction of adolescents' propensity to use drugs. Moscow. Russian State Social University; 2005. 171 p.
7. Putintsev AV. Study of sustainability of teenagers to attaching of narcotic substances. Bulletin of Tambov University. Series: Humanities. 2014; 12:26-133.
8. Gorodova EE. Drug addiction among young people. Belgorod State University Scientific Bulletin: Philosophy, Sociology, Law. 2007;9(2):263-267.
9. Shteyn NH. Psychological causes of drug addiction in adolescents. Problems of Extreme and Crisis Psychology. 2013; 14:240-246.
10. Pridannikova OM. The relevance of socio-pedagogical prevention of chemical dependence among adolescents. Collection of Scientific Works of the Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko. Series: Socio-Pedagogical. 2012;18:222-229.
11. Comer R. Reasons for taking narcotic drugs. Experiment and Innovation in School. 2011; 6:17-24.
12. Zhilyaev A, Palacheva T. Narcotization as a social and psychological problem. Kazan Pedagogical Journal. 2010; 2:123-133.
13. Svechnikov NI, Shcherbakova SA. Problems caused by the spread of drugs among adolescents. Bulletin of the Penza State University. 2014;4(8):20-25.
14. Kozlovskiy AV, Vinitckaya AG, Lelevich VV. Modern reasons and conditions of adolescents' introduction to the consumption of psychoactive substances. Journal of the Grodno State Medical University. 2005; 3:140-145.
15. Silnitskaya EA. Problems of youth drug addiction: Medical and psychological approaches. Scientific Thought of the Caucasus. 2011; 2:49-55.
16. Kobrinuk TYa. Medical and sociological research of narcological pathology of minors. Bulletin of Kuban State Medical University. 2006; 2:55-57.
17. National report for 2017 on the drug situation in Ukraine (according to 2016). In-depth review of the drug situation in Ukraine. Electronic resource. Access mode: <http://www.ummcda.org.ua>.
18. Oleksandr Yaremenko Ukrainian Institute for Social Research. Electronic resource. Access mode: Electronic resource. Access mode: <http://www.uisr.org.ua/espada>.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2021 р.

Received May 05, 2021